

تاثیر مد اروپا بر لباس زنان دربار قاجار

پژوهشگر: مریم اقباله

کارشناس ارشد موزه پوشاک سلطنتی

جنیفر اسکارس متصدی پیشین فرهنگ خاورمیانه در موزه ملی اسکاتلند و مدرس افتخاری در کالج هنر

Duncan of Jordanstone در بریتانیا، در مقالات و کتاب‌های زیادی که در باب لباس در خاورمیانه منتشر کرده است شرحی از تغییرات تدریجی در جامه و آرایش زنان را در قرن نوزدهم ارائه می‌دهد و از تاثیر چهارمین شاه قاجار و دخترش در دگر دیسی لباس خانم‌های درباری سخن می‌گوید تا آنجا که به گفته وی "ناصرالدین شاه" بر شکل و اندازه دامن‌ها تاثیر گذاشته است و "تاج‌السلطنه" دختر وی در شب نامزدی و مراسم عروسی‌اش، همراه با لباسی از ابریشم صورتی با ساتن سفید، توری به سبک عروس‌های اروپایی به سر داشته است.

پیش از دوره قاجار اطلاع از لباس‌های اروپایی در میان زنان ایرانی محدود بوده است. عمده اروپائیان - دیپلمات‌ها، سربازان و تجار - که به اصفهان پایتخت صفویان سر می‌زدند مرد بودند و جامه اروپایی مردانه بر تن داشتند.

برخورد نزدیک با مد اروپا به اوایل قرن نوزدهم می‌رسد، زمانی که شاهان قاجار به دنبال توسعه روابط دیپلماتیک با قدرت‌های اروپایی، درباری رسمی در تهران ایجاد کردند. بریتانیایی‌ها نخستین نماینده خود، «هارفورد جونز» را طی سال‌های ۱۸۰۹ تا ۱۸۱۱ میلادی به نزد فتحعلی‌شاه (۱۸۳۴-۱۷۹۷) فرستادند. وی نخستین وزیر مختار دولت بریتانیا در ایران بود.

هنگامی که نمایندگی دائم بریتانیا در تهران تاسیس شد، همسران فرستادگان بریتانیا نیز به ایران آمدند، کسانی که قادر بودند به دیدار خانم‌های دربار بروند و آن‌ها را با لباس‌های اروپایی آشنا کنند. «الیزابت مک نیل»، همسر «جان مک نیل»، در سال ۱۸۲۷م از سوی بانوی ارشد فتحعلی‌شاه به یک مهمانی دعوت شد و قصد کرد لباس ساتن سپید، تزئین شده با چین‌های توری و همچنین ردای قرمز ابریشمی بر تن کند. جامه او در تضاد با لباس‌ها و جواهرات با شکوه و پر زرق و برق خانم‌های درباری بود. بعدها در سال ۱۸۵۰م، «لیدی شیل» با «ملک جهان» مادر ناصرالدین شاه (۱۹۶۸-۹۶) دیدار کرد. او شرحی شگرف از

لباس‌های دربار نوشته است و در یادداشت‌هایش آورده که چقدر لباس‌های ساده اروپایی‌اش خانم‌های قجری را همزمان مجذوب و متحیر کرده بود.

مد روز به سبک اروپایی در اواخر دوره قاجار در ایران رونق گرفت. در زمان سلطنت ناصرالدین شاه به واسطه نفوذ دخترش "تاج‌السلطنه" که تحصیل‌کرده بود و از آزادی زنان ایرانی پشتیبانی می‌کرد این مساله تسهیل شد. وی در خاطراتش از لباس‌هایی سخن به میان می‌آورد که در سبک و رنگ‌های روشن تجلی لباس‌های اروپایی‌ها بوده است و در حدود سال ۱۹۰۰ با لباس اروپایی تنگ چسبان پارچه‌ای و گیسوان بدون پوشش مدل نقاشی شد.

ناصرالدین شاه فعالانه پوشیدن لباس‌های اروپایی را تشویق می‌کرد. در خاطرات تاج‌السلطنه نوشته شده است ناصرالدین شاه به او در زمان کودکی امر می‌کرده که لباس‌های اروپایی ترجیحا صورتی و سفید بپوشد. بعدها لباس‌هایی که وی در نامزدی و مراسم عروسی‌اش پوشید ساخته شده از ابریشم صورتی با ساتن سفید بود که با تور سر به سبک عروس‌های اروپایی کامل می‌شد. او به حمایت از پذیرفته شدن لباس‌های کاملاً اروپایی در سال ۱۹۰۰ ادامه داد. همچنین در حال حاضر عکس‌هایی از زنان درباری در لباس‌هایی برارزنده با خط یقه دکولته (یقه باز) به سبک فرانسوی دهه ۱۸۷۰م موجود است. اندازه دامن‌ها در لباس سنتی متفاوت بود تا آنکه در دهه ۱۸۶۰ کوتاه و خیلی ضخیم شدند. احتمال دارد ناصرالدین شاه بر شکل و اندازه این دامن‌ها تاثیر گذاشته باشد. در جریان اولین دیدار وی از اروپا در سال ۱۸۷۳ وی دامن‌های رقصندگان باله در پاریس را تحسین کرد و در بازگشت آن مدل را به زنان دربار معرفی نمود.